

УДК 811.161.2'27'373.4:17.026.3

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ РАДІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ,
ПОЛЬСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ**

Марія ОЛЬХОВИЧ-НОВОСАДЮК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра іноземних мов факультету міжнародних відносин,
вул. Січових Стрільців, 19, Львів, Україна, 79000,
тел.: (0 322) 239 41 98
e-mail: olkhovych28@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2659-1633*

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2020.72.10934>

Досліджено засоби вербалізації та структуру концептосфери РАДІСТЬ в українській, польській та англійській мовах. На матеріалі системних даних мов (етимологічних, тлумачних і фразеологічних словників, а також словників дериватів, синонімів, антонімів) проаналізовано концептосферу РАДІСТЬ в українській, польській та англійській мовах, шляхом створення когнітивної дефініції за методикою Єжи Бартмінського. Розглянуто семантичні властивості та особливості функціонування лексем *radість*, *radość*, *joy* у трьох досліджуваних мовах.

Ключові слова: концепти емоцій, концептосфера РАДІСТЬ, засоби вербалізації, мовна картина світу.

Постановка проблеми. Із давніх часів учених цікавили питання, що стосуються емоцій: їхня роль у пізнанні світу, місце в лексичному значенні слова, статус із позицій фізіології, психології, філософії, лінгвістики, соціології, культурології. Варто зазначити, що останнім часом спостерігається активне зростання інтересу науковців до вивчення мовних картин світу та дослідження лексики, яка позначає емоції.

Концепт РАДІСТЬ належить до базових емоцій людини, а емоції своєю чергою належать до змістовного фундаменту свідомості. Термін “концептосфера” запропонував академік Д. С. Лихачов на позначення сукупності концептів нації. Чим багатша культура нації, її фольклор, література, наука, мистецтво, історичний досвід, релігії, тим багатша концептосфера народу [15: 5].

Концептосфера РАДІСТЬ є надзвичайно важливою складовою української, польської та англійської лінгвокультур, свідченням чого є багатозначність слів *radість*, *radość*, *joy* та наявність значної кількості дериватів, синонімів, антонімів і фразеологізмів.

Мета дослідження – виявити семантичні властивості та особливості функціонування слів *radість*, *radość*, *joy* в українській, польській та англійській мовах і провести їхній порівняльний аналіз. Матеріалом дослідження слугують прямі номінації емоцій групи *radість*, синоніми, антоніми та фразеологізми радості зі словників.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що по-перше, радість належить до базових емоцій людини; по-друге є недостатньо вивченою і тому потребує подальших досліджень; по-третє, цікавим у цьому дослідженні є компаративний підхід: концептосфера РАДІСТЬ порівняно у трьох різних мовах. Дослідження цієї концептосфери проводиться в межах створення когнітивної дефініції за методикою Є. Бартмінського, що передбачає аналіз даних з трьох джерел: системи мови, асоціативних словників та текстів [18].

Аналіз останніх досліджень. Дослідження вербалізації емоційних концептів ускладнюється відсутністю єдиної логічно несуперечливої теорії емоцій, різноманітністю класифікацій емоцій, а також неоднотипністю процесів їхнього означування. Когнітивні теорії емоцій з'явилися внаслідок розвитку когнітивної психології й відображають твердження, що основним механізмом появи емоцій є когнітивні процеси.

Зокрема, Р. Плутчик запропонував психоеволюційну теорію базових емоцій, в якій він розглянув емоції як засоби пристосування, які відігравали роль у виживанні індивідів на всіх еволюційних етапах. Він виділив 8 базових біполярних емоцій, а усі інші емоції є їхнім поєднанням [21].

На думку М. Мінського, емоції – це інші способи мислення і мозок володіє механізмами, які керуються певними правилами та “вмикають” емоції для розв’язання різних проблем. Головні тези М. Мінського: ми народжуємося з багатьма розумовими ресурсами; ми навчаємося при взаємодії з іншими людьми; емоції – це різні способи мислення; ми навчаємося думати про наші нещодавні думки; ми навчаємося мислити на різнопланових рівнях; ми акумулюємо величезні запаси раціональних знань; ми здатні вибирати з поміж різних способів мислення; ми знаходимо різні способи репрезентації речей; ми конструємо багатомірні моделі самих себе [20].

Натомість Л. Ф. Барретт запропонувала теорію конструйованих емоцій, яка відкидає головні припущення класичного погляду на емоції. Вона стверджує, що наші емоції не “вшиті” в нас, а конструюються з базових частин, не є універсальними, а різняться залежно від культури, і ми їх не запускаємо, а створюємо [17].

У галузі лінгвістичних досліджень емоцій, А. Вежицька розробила метод природної семантичної метамови, який вона застосовує для експлікації значення назв емоцій, при цьому пов’язуючи почуття (хороше або погане) з прототиповим когнітивним сценарієм, який охоплює думки та наміри людей. Концепти емоцій поділено на 6 груп на основі загальних тем: 1) щось добре сталося (*радість*); 2) щось погане сталося (*смуток*); 3) щось погане може статися або станеться (*страх*); 4) я не хочу, щоб це сталося (*гнів*); 5) думати про інших людей (*заздрість*); 6) думати про самих себе (*сором*). Кожна з цих тем пов’язана з певним аспектом когнітивних сценаріїв, які лежать в основі концептів емоцій певної групи [22: 49].

Свого часу З. Ковечеш досліджував концептуальну структуру JOY за чотирма когнітивними компонентами: концептуальними метафорами, концептуальною метонімією, спорідненими концептами та когнітивними моделями [19].

У дисертаційній праці Ю. Шамаєва проаналізувала засоби вербалізації та структуру концепту РАДІСТЬ в американському варіанті англійської мови, застосувавши інтегративний когнітивно-лінгвістичний підхід. Емоція та когніція

утворюють цілісну систему, що уможливорює представлення мови емоцій як функціонально-адаптивну когнітивно-мовну систему, в основі якої лежить взаємодія емоції з ментальними репрезентаціями [16].

Учена С. Жаботинська дослідила лексичне значення англійського слова *joy*, застосувавши авторську методику концептуального аналізу, названу “Семантикою лінгвальних мереж”, у межах якої для побудови концептуальних мереж використовують базисні пропозиції [14].

Виклад основного матеріалу. Дослідження та аналіз походження слова *радість* в українській мові виявив розгалужену систему етимологічних зв'язків. Це слово походить від давньоруського слова *радъ* – старослов'янського *радъ* – праслов'янського *radъ* ‘радісний, радий’, а також споріднене з давньоанглійським словом *gōt* з тим же значенням, *gōtu* ‘радість’ та індоєвропейським *gēd-* ‘підбадьорювати; радий’ [3: 11].

Польське слово *radość* своїми коренями сягає XIV ст. і походить від праслов'янського *radostъ* ‘задоволення, радість, веселий настрій’ ← *radъ* ‘радісний, радий’ [7: 508].

Етимологія слова *joy* бере свій початок з часів середньоанглійської мови (XII–XV ст.) від старофранцузького слова *joie*, з латини *gaudia* (форма множини *gaudium*), від слова *gaudēre* ‘радіти’; можливо близьке до грецького слова з тим самим значенням *gēthein* [9: 249].

Були виявлені дві лексикографічні дефініції українського слова *радість*: 1) почуття задоволення, втіха, приємність; 2) особа, предмет, подія і т. ін., що викликають радісні почуття, тішать (цей фрагмент дефініції містить також такі значення лексеми *радість*, як ‘приємна, втішна звістка’ та ‘лагідне, ніжне звертання до кого-небудь’) [1: 435–436].

Для польського слова *radość* зафіксовано практично такі самі два значення, як і українського відповідника, а саме: 1) почуття великого задоволення, піднесення, викликане чимось, що є для нас сприятливим, корисним, приємним або тим, що ми любимо; веселий настрій; 2) хтось або щось є радістю, якщо приносить людині почуття щастя чи задоволення [6: 409].

Словникові дефініції лексеми *joy* є такими: 1) почуття великого задоволення; 2) щось або хтось, що викликає радість, щастя або на кого спрямоване це почуття; 3) успіх, удача, задоволення, чи допомога (*англ. розм.*, у заперечних реченнях: *no joy / not any joy*); 4) зовнішній прояв емоції; 5) стан щастя, радості чи задоволення [13: 731].

Аналіз дериватів виявив, що іменник *радість* в українській мові характеризується надзвичайно розгалуженою системою дериватів. Загальна кількість слів із коренем *рад* становить понад 110 одиниць (включно зі зменшено-пестливими формами), а саме 23 іменники, 32 прикметники, 27 дієслів, 19 прислівників, 7 дієприкметників, 2 дієприслівники [4: 676–677 ; 1: 430].

У польській мові до переліку дериватів з коренем *rad-* належать: іменники *radość*, мн. *radości*, *radocha*, *radostka*, *radośnik*, *radoślin*, *radek*, *rozradowanie*; прикметники *rad*, *nierad*, *radosny*, *radostny*, *radny*, *radniejszy*, *radszy*, *rozradowany*; прислівники *rado*, *radosno*, *radosnie*, *radziej*, *radniej*, *radszej*; дієслова: *radować*, *radować się*, *rozradować*, *rozradować się*. Сумарно – понад 20 дериватів.

Дериватами *joy* є 6 прикметників: *joyless*, *unjoyous*, *joyful*, *joyant*, *joyous*, *joysome*; 3 прислівника: *joylessly*, *joyfully*, *joyously*; понад 20 іменників: *joylessness*,

joyfulness, enjoyment, joyance, joyancy, joydom, joyment, joyousness, joyhood, joygasm, killjoy, joystick, joypad, joyriding, joyrider, joyrallness, joybells, joyfire, joygun, joyflight, joyhouse(sl.), joybox (sl.); 5 дієслів: *joy, enjoy, overjoy, rejoice, joyride*. Отже, сумарна кількість дериватів *joy* – приблизно 35 одиниць.

Значення слова *радість* в українській мові тлумачиться через синоніми *задоволення, втіха, приємність*. Найбільшу кількість синонімів зафіксовано в “Словнику синонімів української мови” авторства А. Бурячка та ін., укладеного на матеріалах літературної мови XIX–XX ст., діалектної та народнопоетичної лексики, а саме 14 синонімів: *радоці, радіння* (розм.), *утіха, втіха, отуха* (діал.), *відрада, розрада* (розм.), *відрадоці* (діал.), *відрадість, відрадіність* (розм.), *торжество, триумф, просвіток, просвіт* [2: 512]. Сумарно – 16 слів.

У лексикографічних джерелах польської мови до слова *radość* знайдені такі синоніми: *pościecha, uciecha, wesolość, wesele, szczęście, uszczęśliwienie, ukontentowanie, zadowolenie, promiennosc, przyjemność, rozkosz, euforia, zapal, rozrywka, fraida, gratka* та інші, сумарною кількістю близько 50 одиниць [11].

Найчастотнішими синонімами до англійського слова *joy* є: *pleasure, happiness, delight, bliss, felicity, exultation, elation, euphoria, ecstasy, glee, gaiety, gladness, transport, rapture* та інші. Всього було виявлено приблизно 40 синонімів.

До українського слова *радість* були зафіксовані такі антоніми: *сум, незадоволення, смуток, печаль, журба, мука, страждання, нещастя, прикроці, біль, горе*, сумарною кількістю 11 лексем [5: 284–285].

Інтернет-словник антонімів польської мови наводить понад 40 антонімів до слова *radość*: *smutek, żal, nieszczęście, niezadowolenie, udręka, lament, płacz, rozpacz, skarga, szloch, szlochanie, zawodzenie, apatia, chandra, depresja, melancholia, przygnębienie, spleen, splin, załamanie, boleść, ból, cierpienie, żaloba, żalosc, nostalgia, tęsknota, utęsknienie, nieprzyjemność, agonía, beznadzieja, czarnowidztwo, desperacja, dramat, katastrofizm, męczarnia, narzekanie, pesymizm, pretensje, rozczarowanie, strapienie, tragedia, zawód, zdołowanie, zmartwienie* [12].

Словник синонімів і антонімів Дж. Девліна пропонує 14 антонімів до слова *joy*: *grief, sorrow, trouble, worry, distress, affliction, misery, heartache, unhappiness, wretchedness, gloom, despair, misfortune, tribulation* [8: 159]. В інших словниках були подані антоніми: *affliction, depression, calamity, ill-being, sadness, unhappiness, infelicity, joylessness, melancholy, discouragement, mourning, woe*. Отже, сумарна кількість антонімів, зафіксованих у лексикографічних джерелах до слова *joy* – 25.

Серед проаналізованих фразеологізмів з українським словом *радість* та його похідними можна виділити декілька типів: фразеологізми, які передають зовнішній, як правило бурхливий прояв емоції (*стрибати з радощів; співати від радості; радіти, як маля*), іронію (*теляча радість* ‘бурхливий, несвідомий вияв радісних почуттів’; *собача радість* ‘дешева ковбаса низької якості’), пережиття емоції (*сповнюватися радістю, птити радість, аж душа радіє, радіти душею / серцем*), параметризацію емоції (*мало радості, мала радість, велика радість*). Фразеологізми *радість (ділити) пополам, ділитися радістю, ділити радощі й горе* вказують на те, що радість можна спільно переживати або ділитися нею з іншими людьми. Деякі фразеологізми вживаються для вираження нещирого задоволення з приводу чого-небудь (*Така радість, така радість!*), для виявлення готовності, охоти до дії (*з великою радістю*), висловлення сумніву з приводу доцільності чогось (*З якої радості? На яких це радощах?*), а також у звертанні до того, кого любимо, може бути

також іронічним (*radoste моя!*). Варто відзначити ще такі фразеологізми, як *raduwati oko* ‘приємно хвилювати, вабити кого-небудь своїм виглядом’, *z radościw, na radościach* ‘з якої-небудь приємної, щасливої нагоди’ [1: 435–436].

У словниках польської мови було виявлено велику кількість фразеологізмів зі словом *radość*. Зовнішній прояв емоції радості знайшов своє відображення у таких фразеологічних виразах, як *łzy radości, płakać z radości, pisać z radości, podskakiwać z radości, taniec radości, okrzyki radości, dreszcz radości, rozplýwać się z radości, radość bije z oczu / twarzy / zachowania, radość maluje się na twarzy / w oczach, rumieniec radości, uśmiech radości, zacierać ręce*.

Людина відчуває радість в душі, серці або грудях: *radość w duszy / w sercu, radość przejmuję czyje serce / zalewa serce, radość rozpiera, rozsadza, przepelnia czyją pierś (piersi) / serce, radość spływa do czyjegoś serca / w czyjeś serce, napoić czyjeś serce radością, aż dusza rośnie, serce komuś rośnie*.

Іноді людина намагається приховати або стримати почуття радості: *hamować / tłumić radość; powściągać radość*, або ж навпаки людина не приховує, а вільно, часто бурхливо виявляє радість: *objawiać, okazywać radość, dawać wyraz swojej radości, kogoś roznosi / rozpiera radość, pękać z radości, nie czuć się / nie posiadać się / szaleć / wariować z radości, pełen radości, tryskać radością, w kimś kipi radość, wybuch / szal / uniesienie radości*.

У польській мові радісний настрої асоціюється з шампанським: *szampański humor*, а також з рожевим кольором: *być w różowym humorze / nastroju*. Крім того, метафора рослини, яка активно проростає навесні, знайшла своє втілення у жартівливому виразі: *jak szczypiorek na wiosnie* ‘як цибулька навесні’.

Метафора емоції радості як зовнішньої фізичної сили чи супротивника присутня у фразеологізмах *radość bierze, chwytą, obejmuje, ogarnia, oranowuje, zaplanowuje, porywa, przejmuję kogo*. Метафору світла можна відстежити у таких фразеологізмах, як *ktos promieniuje radością, promieniować radością, radość opromienia kogos, radość świeci, błyszczy w oczach / z oczu, błyszczeć / jaśnieć / jarzyć się / promieniować radością / z radości*. Метафора води наявна у фразеологічних виразах *radość spływa na kogoś, radość spływa do czyjegoś serca / zalewa serce, w kimś kipi radość, napoić kogos radością*. Крім того, метафора водної стихії простежується у виразах *fala radości, przyływ radości*. Метафора птаха міститься у фразеологізмах: *ktos jest cały w skowronkach, radosny jak skowronek, ktos ma skrzydła u ramion, skrzydła wyrastają komuś u ramion, ktos wesoły jak ptaszek / szczygieł / szczygielek*. Існують українські відповідники: *wesela, як весняний жайворонок; wesela, як пташка*.

Почуття радості може бути зіпсоване чи затьмарене іншою людиною чи якоюсь подією: *ktos, coś mąci komuś radość / zamącać, hamować radość, zatruwać radość*. Радість може одночасно переживатися зі смутком, або приходити їй на зміну: *radość przez łzy*. Фразеологізм *sama radość* (ірон.) означає ‘щось неприємне’. Інтенсивність відчуття, пережиття та бурхливість прояву емоції радості передається фразеологічними зворотами: *czyjaś radość nie ma granic, kupa radości, mieć z czegoś wiele radości, wielka, bezgraniczna, niezmierna, szalona, szaleńcza, roszałamiająca, dzika, głęboka, gwałtowna, najwyższa, niebiańska, niesłychana, niewymowna, błoga, doskonała radość*.

Непідробна щирість емоції передається фразеологізмом *nieklamana radość*. Аспекти тривалості і динаміки емоції радості можна відстежити у виразах: *radość trwa / rośnie / znika, radość wzrasta, niezmqacona radość, szczyt radości*.

Радістю можна ділитися з кимось чи переживати її спільно з іншими людьми: *dzielić / podzielać się radością, radość udziela się komuś, mieć, było sto pociech z kimś*. Також можна робити щось, що приносить радість іншим: *ku radości, przysparzać komuś radości, sprawiać komus radość, budzić / wywołać czyją radość*. Людина може робити щось охоче, зі задоволенням: *z radością*, чи вітати, зустрічати, приймати інших людей з радістю: *powitać, przyjąć kogoś z radością*.

Фразеологізм *puhar radości wychylić* ‘випити чашу радості до дна’ означає сповна насолодитися почуттям радості, а *do czary radości domieszać kroplę goryczy* означає, що щось псує чи затьмарює відчуття радості. Слова *kwiaty, róże* ‘квіти, троянди’ можуть вживатися метафорично на позначення радості. Наприклад, *życie upływa komuś na kwiatach / wśród róż*, ‘життя минає в радості’; *droga żywota kwiatami usłana* ‘дорога життя встелена квітами (радістю)’; *Niema róży bez kolców (radości bez przykrości)* ‘немає троянд без колючок (радості без смутку)’.

У англійській мові ідіоми з *joy*, експліковані з лексикографічних джерел, можна поділити на групи:

1) ті, що описують пережиття, відчуття емоції радості чи психологічний стан: *be in a transport of joy, transported with joy, hug yourself with joy; to be delirious with joy, to be overjoyed, burst with joy / to be bursting with joy*. Фразеологізм *be full of the joys of spring* має жартівливий відтінок значення ‘бути дуже щасливим, в гарному, піднесеному настрої’ і дослівно перекладається як ‘бути сповненим радощів весни’. Також були виявлені інші фразеологізми зі значенням ‘радіти, не тямити себе від радості’: *over the moon, like a dog with two tails, happy camper, on cloud nine, in seventh heaven, on top of the world, paint the town red*;

2) фразеологізми, що передають зовнішні ознаки емоції радості, як реакцію на стимул, виражену через поведінкові або фізичні прояви людини: *dance for joy, leap for joy, jump for joy, shout for joy, cry with joy, weep for joy, glow with joy, joy in one's eyes, the look of joy on one's face*;

3) фразеологізми, що позначають причину, джерело радості, або на кого спрямоване це почуття: *the only joy (left) in one's life* ‘єдина радість у житті’; *a joy to behold* ‘радість спостерігати’; *be a joy to watch / drive / use, etc.* ‘для когось радістю є спостерігати, їхати/керувати машиною, використовувати, тощо’; *pride and joy* ‘хтось або щось є чиеюсь гордістю і радістю’; *bundle of joy* (розм.) ‘немовля, новонароджена дитина’; *joie de vivre* (фр.) ‘радість життя’; *one of the joys* ‘одна з радостей/радощів’.

Усталені словосполучення *to my unspeakable joy* ‘на превелику радість’ та *in one's joy* ‘з радощів, на радощах’ означають з якої-небудь приємної, щасливої нагоди.

Були виявлені два вирази зі словом *joy*, які використовують для привітань і побажань: *to wish somebody joy* ‘поздоровляти когось’ та *joy go with you!* ‘Бажаю вам щастя!; Хай вам у всьому щастить!’

Українському вигуку *Яка радість!* відповідає англійський вираз *How lovely!*; а робити щось залюбки, з радістю в англійській мові звучить як *with pleasure, gladly*; звертання до людини *радосте моя* має англійський відповідник *my darling*.

Важливо наголосити на тому, що *joy* частіше вживається в літературній, ніж у сучасній розмовній мові. Англійці в повсякденному житті воліють сказати, що вони раді щось зробити *they were (really) pleased / happy / glad to do it*, замість *they did something with joy*.

Провівши аналіз словників ненормативної, сленгової лексики та евфемізмів, були виокремлені дві групи фразеологізмів: 1) ті, які передають значення слова *joy*,

як сексуальна насолода: *mutual joy(s)* ‘сексуальні втіхи, розваги’, *joy ride* ‘одноразове заняття сексом’, *joy-girl* ‘проститутка’, *joy boy* ‘гомосексуаліст’, *joy-house / joy den* ‘бордель, публічний дім’; 2) у значенні ‘отримувати задоволення від вживання наркотиків чи алкоголю’: *joy flakes / joy dust* ‘кокаїн’, *joy powder* ‘кокаїн, героїн або морфій’, *joy smoke* ‘марихуана’, *joy stick* ‘опіум’, *joy juice* ‘алкоголь’, *joy popper* ‘той, хто нерегулярно вживає наркотики’, *joy ride* ‘бути під дією наркотиків’, *joy rider* ‘людина, яка вживає наркотики’ [10].

Висновки. Аналіз етимологічних словників виявив, що лексеми *radість* і *radość* в українській та польській мовах мають спільне походження від праслов'янського слова *radъ* ‘радісний, радий’. Етимологія англійського слова *joy* бере свій початок з часів середньоанглійської мови від старофранцузького слова *joie*, з латини *gaudia (gaudium)*, від дієслова *gaudēre* ‘радіти’.

Дві основні лексикографічні дефініції лексем *radість*, *radość* і *joy* у трьох досліджуваних мовах збігаються: 1) почуття великого задоволення; 2) хтось або щось, що викликає емоцію радості. У польській мові перша дефініція доповнюється значенням *веселий настрій*. У тлумачних словниках англійської мови були зафіксовані ще інші значення, які відсутні в українській та польській мовах, а саме: успіх, удача, задоволення, чи допомога (англ. розм., в заперечних реченнях: *no joy / not any joy*); зовнішній прояв емоції; стан щастя, радості чи задоволення. Тож, гіперонімами *радості* є *почуття, емоція, настрій, психологічний стан*.

Аналіз дериватів показав, що українська мова характеризується найрозгалуженішою системою слів з коренем *rad*, загальною кількістю понад 110 одиниць, тоді як у польській мові були виявлені тільки понад 20 дериватів, а в англійській мові – порядку 35.

Найбільшу кількість синонімів було зафіксовано до польського слова *radość*, сумарною кількістю близько 50 одиниць. В англійській мові до слова *joy* були виявлені приблизно 40 синонімів, а в українській мові до слова *radість* – 16.

Лексикографічні джерела подають антоніми до слів *radість*, *radość*, *joy* у кількості понад 10 антонімів в українській мові, понад 40 – у польській, та близько 25 – в англійській мові.

Незважаючи на специфічні особливості фразеології у кожній з досліджуваних мов, можна виділити спільні тематичні групи: фразеологізми, що описують пережиття, відчуття людиною емоції радості; ті, що передають зовнішні прояви радості; ті, що позначають причину радості, а також ті, що відображають параметризацію емоції.

Концептосфера РАДІСТЬ в українській, польській та англійській мовах і культурах, має однаковий зміст: радість – це позитивна емоція, приємне почуття, веселий настрій, психологічний стан, реакція на щось. Радість притаманна людині, перебуває у ній, в її душі, серці чи грудях. Радість, як правило, має свою причину – якусь іншу людину, подію, дію, річ, життя загалом тощо. Людина може демонструвати назовні свою радість, або навпаки стримувати, приховувати її. Радість викликає різноманітні тілесні, фізичні реакції, а також психологічні стани. Людина виявляє свою радість за допомогою погляду, міміки, жестів, пози, поведінки, голосу. Радість можна спільно переживати чи розділяти з іншими людьми, або ж вона може бути зіпсувана чи затьмарена іншою людиною чи якоюсь подією. Радість характеризується різними параметрами: за своєю інтенсивністю, ступенем прояву, тривалістю, динамікою, щирістю, очікуваністю тощо. Радість супроводжує різні дії

людини: вона робить щось із радістю. Радість має свою опозицію – такі негативні емоції, як горе, сум чи печаль.

Концептосфера РАДІСТЬ є надзвичайно важливою складовою української, польської та англійської лінгвокультур, свідченням чого є багатозначність лексем *radість*, *radość*, *joy*, наявність значної кількості дериватів, що належать до різних частин мови, синонімів, антонімів і фразеологізмів.

Перспективи використання результатів досліджень. Отримані результати та висновки, представлені у статті, будуть використані для подальшого дослідження концептосфери РАДІСТЬ в українській, польській та англійських лінгвокультурах, кінцевим завданням якого є створення когнітивної дефініції за методикою польського етнолінгвіста Єжи Бартмінського. Аналіз даних системи мови, доповнений результатами асоціативного експерименту або іншого типу анкетування й аналізом корпусу текстів мови, за схемою Система–Анкета–Текст надаватимуть можливість експлікувати відповідний фрагмент концептуальної картини світу у свідомості носіїв мови і культури найбільш повно.

ДЖЕРЕЛА

1. Білодід І. К.. Словник української мови: у 11 т. / І. К. Білодід, А. А. Бурячок та ін. – Т. 8. – Київ : Наукова думка, 1977. – 927 с.
2. Бурячок А. А.. Словник синонімів української мови: в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – Т. 2. – Київ : Наукова думка, 2000. – 960 с.
3. Етимологічний словник української мови : у 7 т. [гол. ред. О. С. Мельничук]. – Т. 5. – Київ : Наукова думка, 2006. – 705 с.
4. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови / Є. А. Карпіловська. – Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. – 912 с.
5. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. – Київ : Довіра, 2008. – 510 с.
6. Bańko M. Inny słownik języka polskiego PWN / M. Bańko. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2000. – 1424 s.
7. Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego / W. Boryś. – Kraków : Wydawnictwo literackie, 2008. – 862 s.
8. Devlin J. A Dictionary of Synonyms and Antonyms / J. Devlin. – N. Y. : Popular Library, Inc., 1961. – 384 p.
9. Hoad T. F. The Concise Oxford Dictionary of English Etymology / T. F. Hoad. – Oxford, N. Y. : Oxford University Press, 1993. – 556 p.
10. Holder R. W. A Dictionary of Euphemisms / R. W. Holder. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 432 p. Access: <https://euphemisms.enacademic.com>.
11. Internetowy słownik synonimów języka polskiego online. Access: <https://synonim.net>
12. Internetowy słownik antonimów języka polskiego online. Access: <https://antonimy.net>
13. The Reader's Digest Great Encyclopedic Dictionary: Including Funk & Wagnalls Standard College Dictionary. – N. Y. : The Reader's Digest Association, 1966. – 2094 p.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

14. *Жаботинская С. А.* Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции) / С. А. Жаботинская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2013. – № 6. – С. 47–76.
15. *Лихачев Д. С.* Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Серия Лит. и языка. – Москва, 1993. – Т. 52. – № 1. – С. 3–9.
16. *Шамаєва Ю. Ю.* Когнітивна структура концепту РАДІСТЬ (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Ю. Ю. Шамаєва. – Харків, 2004. – 22 с.
17. *Barrett L. F.* How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain / L. F. Barrett. – Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2017. – 448 p.
18. *Bartminski J.* Aspects of Cognitive Ethnolinguistics / J. Bartminski / [Ed. by Jörg Zinken]. – London: Equinox, 2009. – 256 p.
19. *Kövecses Z.* The Conceptual Structure of Happiness / Z. Kövecses // Happiness: Cognition, Experience, Language / [Ed. by A. B. Pessi, M. Salmela & H. Tissari]. – Helsinki : Helsinki Collegium for Advanced Studies, 2008. – P. 131–143.
20. *Minsky M.* The Emotion Machine / M. Minsky. – London : Simon & Schuster, 2006. – 387 p.
21. *Plutchik R.* Emotions and Life: Perspectives from Psychology, Biology, and Evolution / R. Plutchik. – Washington, DC : American Psychological Association, 2002. – 383 p.
22. *Wierzbicka A.* Emotions Across Language and Cultures: Diversity and Universals / A. Wierzbicka. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 349 p.

SOURCES

1. Bilodid, I. K., Buriachok, A. A. & others. (1977). *Slovník ukrajinškej movy: in 11 volumes*, V. 8. Kyiv: Naukova Dumka.
2. Buriachok, A. A., Hnatiuk, H. M., Holovashchuk, S. I. & others. (2000). *Slovník synonymiv ukrajinškej movy: in 2 volumes*, V. 2. Kyiv: Naukova Dumka.
3. Etymologičnyj slovník ukrajinškej movy: in 7 volumes. (2006). [Ed. Melnychuk O. S.], V. 5. Kyiv: Naukova Dumka.
4. Karpilovska, Ye. A. (2002). *Korenovyj hvizdovyj slovník ukrajinškej movy*. Kyiv: Ukrainska entsyklopedia imeni M. P. Bazhana.
5. Poliuha, L. M. (2008). *Povnyj slovník antonimiv ukrajinškej movy*. Kyiv: Dovira.
6. Bańko, M. (2000). *Inny słownik języka polskiego PWN*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
7. Boryś, W. (2008). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo literackie.
8. Devlin, J. (1961). *A Dictionary of Synonyms and Antonyms*. N. Y.: Popular Library, Inc.
9. Hoad, T. F. [Ed.] (1993). *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford, N. Y.: Oxford University Press.
10. Holder, R. W. (2014). *A Dictionary of Euphemisms*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <https://euphemisms.enacademic.com>.
11. Internetowy słownik synonimów języka polskiego online. Retrieved from <https://synonim.net>

12. Internetowy słownik antonimów języka polskiego online. Retrieved from <https://antonimy.net>

13. The Reader's Digest Great Encyclopedic Dictionary: Including Funk & Wagnalls Standard College Dictionary. (1966). N. Y.: The Reader's Digest Association.

REFERENCES

14. Zhabotinskaya, S. A. (2013). Imya kak tekst: kontseptualnaya set leksicheskogo znacheniya (analiz imeni emotsii). *Kognitsiya, kommunikatsiya, diskurs*, 6.

15. Likhachov, D. S. (1993). Kontseptosfera russkogo yazyka. *Izvestija RAN*, V. 52, № 1, 3–9.

16. Shamayeva, Yu. Yu. (2004). *Kognitivna struktura kontseptu RADIST (na materialy anglijskoyi movy): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk.* Kharkiv.

17. Barrett, L. F. (2017). *How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain.* Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

18. Bartminski, J. (2012). *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics.* [Ed. Jörg Zinken]. London: Equinox.

19. Kövecses, Z. (2008). The Conceptual Structure of Happiness. In *Happiness: Cognition, Experience, Language* [Eds. A. B. Pessi, M. Salmela & H. Tisari]. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies, 131–143.

20. Minsky, M. (2006). *The Emotion Machine: Commonsense Thinking, Artificial Intelligence, and the Future of the Human Mind.* New York: Simon & Schuster.

21. Plutchik, R. (2002). *Emotions and Life: Perspectives from Psychology, Biology, and Evolution.* – Washington, DC: American Psychological Association.

22. Wierzbicka, A. (1999). *Emotions Across Languages and Cultures.* Cambridge: Cambridge University Press.

VERBALISATION OF THE CONCEPTOSPHERE JOY IN THE UKRAINIAN, POLISH AND ENGLISH LANGUAGES

Maria OLKHOVYCH-NOVOSADYUK

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Foreign Languages of the Faculty
of International Relations,
19, Sichovykh Striltsiv Str., Lviv, Ukraine, 79000,
tel.: (0 322) 239 41 98
orcid.org/0000-0002-2659-1633*

Joy is considered to be one of the basic human emotions and key concepts in culture. The concept can be viewed as a mental formation which possesses a specific cultural value and represents elements of the world for people in the course of reflection and communication. The relevance of the research is justified by the integrative cognitive-linguistic-cultural approach to the investigation of the structure and linguistic realization of the emotion concept JOY in the Ukrainian, Polish and English languages. It seems important and timely to research the conceptualisation and verbalisation of joy with a view to its affiliation to basic emotions and insufficient level of the research by domestic and foreign linguists.

The article deals with the comparative analysis of the means of verbalization and the structure of the conceptosphere JOY in the Ukrainian, Polish and English languages. The focus is

---

made on the semantic peculiarities and specific features of the functioning of the lexemes *радість*, *radość*, *joy* in the Ukrainian, Polish and English languages.

The article provides the theoretical foundations to studying emotion concepts. The brief overview of the most recent psychological theories of emotions and linguistic approaches to studying emotion concepts are presented.

The research of the conceptsphere JOY has been conducted by applying the method of cognitive definition suggested by Jerzy Bartmiński. By analysing the systematic data material of the Ukrainian, Polish and English languages drawn from various etymological, explanatory, phraseological dictionaries and thesauri as well as from dictionaries of derivatives, synonyms and antonyms, the etymology of the words *радість* / *radość* / *joy* is analyzed, their inner forms are identified, and the lexical means are marked out and compared in the three studied languages.

Keywords: emotion concepts, the conceptsphere JOY, means of verbalization, linguistic worldview.